

A P E L
VII Walnego Zgromadzenia
Olsztyńskiej Spółdzielni Mieszkaniowej w Olsztynie
obradującego w dniach 29 maja – 3 czerwca 2015 r.
do komitetów wyborczych

**Projekt inicjatywy ustawodawczej
w zakresie wprowadzenia rozwiązań ustawowych pozwalających chronić środki finansowe polskich obywateli przed grabieżą przez instytucje finansowe w przypadku śmierci właścicieli środków finansowych**

Przedmiotowa inicjatywa ustawodawcza podyktowana jest rozprzestrzenianiem się na rynku finansowym niebezpiecznego zjawiska, jakim jest niewypłacanie osobom zainteresowanym (tu: spadkobiercom) przez instytucje finansowe (banki, fundusze inwestycyjne, otwarte fundusze emerytalne i inne), oszczędności zgromadzonych na rachunkach bankowych lub depozytach wartościowych tych podmiotów przez osoby, które zmarły (tu: spadkodawcy). Występowanie powyższego zjawiska na rynku finansowym jest możliwe, z uwagi na brak rozwiązań prawnych, które w sposób stosunkowo łatwy umożliwiłyby osobom zainteresowanym (tu: spadkobiercom) ustalenie tego, czy zmarły nie dysponował oszczędnościami zdeponowanymi w określonej instytucji finansowej. Obecnie bowiem, w przypadku śmierci osoby, która zdeponowała środki pieniężne bądź depozyty wartościowe, instytucja finansowa (nawet w przypadku dowiedzenia się o zgonie) nie ma obowiązku informowania osób bliskich będących potencjalnymi spadkobiercami, lub też innych osób, o fakcie zgromadzenia takich należności w przypadku niezłożenia stosowanego wniosku przez spadkobiercę. W efekcie powyższego na rynku finansowym daje się zaobserwować niepokojące zjawisko, jakim jest – wobec braku stosownego wniosku spadkobiercy, brak zwrotu spadkobiercom oszczędności zdeponowanych w instytucji finansowej i stałe dysponowanie tymi środkami na potrzeby instytucji finansowej jedynie z zyskiem dla niej samej. Jednocześnie należy przy tym podkreślić, że zdeponowane w powyższy sposób oszczędności de facto na zawsze pozostaną w instytucji finansowej, która na nich zarabia. Praktyka i zasady doświadczenia życiowego nakazują bowiem założyć z prawdopodobieństwem graniczącym z pewnością, że jeżeli po śmierci osoby, która zdeponowała te środki, nie zgłoszą się po nie sami spadkobiercy (co jest częstą praktyką) nie trafią one do rąk osób uprawnionych. W tym miejscu, celem uzupełnienia powyższego wystąpienia oraz wskazania, jak korzystne dla budżetu państwa jest jak najoptymalniejsze rozwiązanie przedstawionego problemu, jedynie informacyjnie podajemy, że według szacunkowych danych, na jakie powołuje się gazeta „Rzeczpospolita” (artykuł z dnia 21 lutego 2013 r.) dzięki wypłatom tylko OFE na rzecz spadkobierców – od samego początku istnienia OFE, do budżetu państwa z tytułu samych podatków wpłynęło ok. 196 mln złotych. Na marginesie należy tylko wskazać, że w tym samym artykule Gazeta powołując się na przedstawicieli OFE informuje, że część spadkobierców **w ogóle nie zgłasza do funduszy informacji o śmierci bliskich, a więc nie korzysta z możliwości dziedziczenia oszczędności.**

Z kolei ta sama gazeta w artykule z dnia 26 lutego 2013 r. wskazała na skalę zjawiska, biorąc pod uwagę zgromadzone środki w formie różnych instrumentów finansowych. Pozycją największą są lokaty (depozyty), które sięgają 521 miliardów złotych. W OFE zgromadzono 270 miliardów złotych, a w pozostałych około 250 miliardów złotych. Przyjmując nawet, że skala zjawiska w zakresie nieujawnionych spadkobierców lub spadków nieobjętych wynosi kilka procent, mamy do czynienia z „bezpiecznymi” środkami finansowymi na poziomie co najmniej kilku lub kilkunastu miliardów w skali jednego roku.

Przedstawione powyżej aspekty uzasadniają rozważenie takich zmian legislacyjnych, które:

1) wprowadzą ustawy obowiązek stworzenia centralnej bazy danych środków zgromadzonych przez klientów instytucji finansowych na rachunkach bankowych, prowadzonej przez Ministerstwo Finansów, do której dostęp będą miały jedynie instytucje finansowe (banki, SKOK), Gminy oraz Sądy. Instytucje finansowe zobowiązane będą do umieszczania w przedmiotowej bazie informacji o osobach posiadających środki zgromadzone na rachunkach bankowych oraz o ich wysokości.

2) Stworzenia rejestru wygasających PESELI dostępnego w całej Polsce (strona internetowa), do którego w razie zgonu Gmina ostatniego miejsca zamieszkania zmarłego zobowiązana będzie wprowadzić jego numer PESEL wraz z podaniem podstawowych danych osobowych tejże osoby wraz z informacją o możliwości przeprowadzenia postępowania spadkowego we wskazanym Sądzie, zaś instytucje finansowe w terminie 3 miesięcy od dnia ujawnienia przez Gminę w w. w. bazie numeru PESEL, zobowiązane będą do zamieszczenia w przedmiotowej bazie informacji, czy dana osoba posiadała środki finansowe zgromadzone na rachunku bankowym, bez podawania ich wartości. Dostęp do rejestru wygasających PESELI będzie miał każdy obywatel. Wypłata zgromadzonych środków przez Bank będzie możliwa spadkobiercy, który wykaże, iż środki te są mu należne (postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku bądź poświadczenie dziedziczenia).

3) W razie nieprzeprowadzenia postępowania spadkowego bądź braku spadkobierców, środki pieniężne lub depozyty wartościowe zgromadzone na koncie w danej instytucji finansowej (wraz z przychodami tejże insty-

tucji z tytułu „obracania” danymi środkami pieniężnymi), po okresie np. 5 lat przechodziłyby na zasilenie budżetu samorządu ostatniego miejsca zamieszkania zmarłego.

4) wprowadzenie automatycznego mechanizmu ustawowego np. w przepisach regulujących postępowanie w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku lub działu spadku nakazujące Sądom z urzędu dokonywać wglądu do centralnej bazy danych w celu sprawdzenia czy spadkodawca posiadał środki pieniężne (inne aktywa, akcje, obligacje, jednostki uczestnictwa w funduszach powierniczych, w szczególności emerytalnych, pochodne instrumenty finansowe) zdeponowane w instytucjach finansowych.

Wskazać w tym miejscu należy, że chodzi o przekazywanie tylko tych środków finansowych zgromadzonych przez spadkodawcę, których nie uda się przekazać spadkobiercom. Propozycja przedstawiona przez Spółdzielnię nie ma na celu pozbawiania spadkobierców określonych składników majątkowych, przeciwnie zależy nam na całkowitym zaspokojeniu ich roszczeń, a stworzenie rejestru wygasających PESELI pozwoliłoby im na łatwiejsze dowiedzenie się o środkach zgromadzonych przez zmarłego. Propozycja przedstawiona przez Spółdzielnię pozwala na stworzenie rejestru wygasających PESELI, w której każda z gmin, w przypadku śmierci jej mieszkańca, zobowiązana byłaby do umieszczania podstawowych danych osobowych zmarłego (np. imię i nazwisko, imiona rodziców, data i miejsce urodzenia, nazwisko panieńskie matki). Dostęp do tejże bazy miałyby również instytucje finansowe, w tym banki, których obowiązkiem byłoby uzupełnianie rejestru o informację o posiadanych środkach finansowych zmarłego (należy zmienić ustawę prawo bankowe, która umożliwi kontrolę nad działaniami banków i innych instytucji finansowych w tym przedmiocie Komisji Nadzoru Finansowego, która w razie stwierdzenia, iż nie wywiązują się one z obowiązku przekazywania do centralnej bazy danych wygasających PESEL-i informacji o posiadanych środkach finansowych, uprawniona byłaby do nałożenia kary finansowej na instytucję finansową w wysokości określonej w ustawie) – ze względu na ochronę danych osobowych, informacja o wysokości posiadanego majątku dostępna byłaby jedynie dla banku, urzędu gminy oraz sądu w centralnej bazie danych środków zgromadzonych przez klientów instytucji finansowych na ich rachunkach. Powstanie takiego rejestru pozwoliłoby na uzyskiwanie informacji przez osoby uprawnione do dziedziczenia, że dana osoba zmarła posiadała majątek bądź nie), bowiem wiele osób nie ma pojęcia o śmierci spadkodawcy. Osoba, która chciałaby uzyskać szczegółowe informacje o wysokości majątku zgromadzonego na rachunku, musiałaby wykazać w banku, w innej instytucji finansowej bądź w urzędzie gminy, że środki zgromadzone przez spadkodawcę się jej należą. Powyższe pozwoliłoby nie tylko na dowiedzenie się o śmierci spadkodawcy, ale również na zacieśnienie więzi rodzinnych, albowiem osoby takie z reguły nie wiedzą o istnieniu „dalszej” rodziny. Pozwoliłoby to również na przyspieszenie postępowań spadkowych – sąd ustalając masę spadkową nie musiałby występować do wszystkich instytucji finansowych z zapytaniem czy spadkodawca pozostawił środki finansowe. Wystarczyłoby jedynie wgląd w centralną bazę. W trakcie postępowań sądowych obowiązkiem sądu byłoby jedynie umieszczenie w rejestrze wygasających PESEL-i informacji o toczącym się postępowaniu spadkowym – ma to na celu ograniczenie sytuacji, w których to osoba składająca do sądu wnioski o stwierdzenie nabycia spadku, składa fałszywe oświadczenie wskazujące, iż nie są jej znani inni spadkobiercy. Stworzenie bazy pozwoliłoby na wzięcie udziału w postępowaniu spadkowym osobom, które nie miały dotychczas o nim pojęcia. Ograniczyłoby to postępowania sądowe o zmianę postanowień o stwierdzenie nabycia spadku oraz wznawiane postępowania o dział spadku przez osoby, które nie miały wiedzy o śmierci spadkodawcy, a tym samym o toczącym się postępowaniu spadkowym. Dopiero, w razie nieprzeprowadzenia postępowania spadkowego w terminie np. 5 lat od śmierci spadkodawcy bądź braku spadkobierców, spadek (w tym środki pieniężne lub depozyty wartościowe zgromadzone na koncie w danej instytucji finansowej, wraz z przychodami tejże instytucji z tytułu „obracania” danymi środkami pieniężnymi) przechodziłyby na zasilenie budżetu samorządu ostatniego miejsca zamieszkania zmarłego. Pozwoliłoby to nie tylko na zasilenie budżetów samorządów, ale również zapobiegałoby niszczeniu i dewastacji nieruchomości wchodzących w skład masy spadkowej, które w związku z nieprzeprowadzaniem postępowania spadkowego stają się niczyje i niszczeją.

Mając na uwadze powyższe należy również podnieść, iż celem powyższej inicjatywy nie jest podważenie pozycji instytucji finansowych. Istotą tego wystąpienia jest wprowadzenie przejrzystych i automatycznych mechanizmów umożliwiających realizację celu postępowania spadkowego, jakim jest przypisanie określonych aktywów spadkodawcy jego spadkobiercom oraz należyta ochrona interesów państwa poprzez zapewnienie budżetowi państwa wpływów z tytułu podatków, w związku z wypłatą spadkobiercom środków pieniężnych z instytucji finansowych (np. z OFE – art. 30 a ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 26 lipca 1999 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych). Zważyć bowiem również należy, iż nieopobranie zdeponowanych środków przez spadkobierców po osobie zmarłej prowadzi do trwałego i nieopodatkowanego przysporzenia tych środków instytucjom finansowym, zwłaszcza z upływem okresu 10 lat, wskutek braku właściwych regulacji w tym zakresie. Sytuacja taka nie budziłaby szczególnej troski, gdyby podmiotami objętymi przysporzeniem były banki państwowe, a nie prywatne czy z kapitałem napływowym. Zważywszy na obecną strukturę własnościową banków funkcjonujących w Polsce, według której obcy kapitał posiada w przybliżeniu 70 % udziału w sektorze bankowym, majątek po polskich obywatelach bez kosztów i żadnych ograniczeń przechodzi na rzecz zewnętrznych podmiotów z obcym kapitałem, w skali, którą żywotnie winny być zainteresowane polskie struktury państwowe i samorządowe, o czym niżej.

Powyższa inicjatywa stwarza realną możliwość pozyskania znaczących środków do budżetów samorządów w miejscu ostatniego zamieszkania spadkodawcy, w przypadku spadków nieobjętych względnie nieistnienia lub

nieustalenia spadkobierców. Podobne mechanizmy funkcjonują już w związku z spadkobranie przez samorządy spadków nieobjętych, w skład których wchodzi nieruchomości. Zważywszy na powyższe władze samorządów lokalnych winny być żywotnie zainteresowane wprowadzeniem przejrzystego systemu odzyskiwania oszczędności zamrożonych bezpowrotnie w instytucjach finansowych.

Niedopuszczalne jest, aby instytucje finansowe przywłaszczały majątek osób fizycznych i jednocześnie osiągały z tego tytułu zyski. Ponadto, należy wyjaśnić, co dzieło się z oszczędnościami osób zmarłych, zdeponowanych na kontach licznych instytucji finansowych od czasu prywatyzacji banków, szczególnie od momentu, gdy zaczęły przejmować je kapitał zagraniczny (od roku 1990). Należy również sprawdzić czy nie dochodziło w tychże instytucjach do działań niezgodnych z prawem, które narażałyby na starty zarówno budżet państwa, jak i budżety samorządowe.

W tym miejscu należy odnieść się również do senackiego projektu ustawy o zmianie ustawy Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw, zatwierdzonego uchwałą Senatu w dniu 19 marca 2015 roku. Wskazać należy, iż założenia wymienionego projektu nie wychodzą naprzeciw rozwiązaniu problemu „martwych kont”. Projekt ten zakłada jedynie, iż środki zgromadzone na rachunkach bankowych będą przekazywane, w razie rozwiązania umowy rachunku bankowego w wyniku śmierci bądź po upływie 10 lat od dnia wydania ostatniej dyspozycji dotyczącej tego rachunku przez jego właściciela, do Bankowego Funduszu Gwarancyjnego. Powoduje to jedynie przesuwanie środków z jednej instytucji do drugiej. Ponadto, zapisy powyższego projektu w dalszym ciągu nie umożliwiają osobom dowiedzenia się o śmierci bliskiej osoby – zakładają one jedynie, iż osoba, która ma tytuł prawny do środków zgromadzonych na rachunku bankowym, może dowiedzieć się o ich wysokości w każdej placówce bankowej. Jednakże, wskazać należy, iż problemem nie jest otrzymanie środków przez spadkobiercę, lecz brak wiedzy o śmierci bliskiej osoby, a w konsekwencji nieotrzymanie środków zgromadzonych na rachunku bankowym. Za nieprawidłowe uznać należy również założenie, iż to banki mają występować do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z wnioskiem o podanie z rejestru PESEL, czy dana osoba żyje. Takie informacje winny być udostępniane przez gminę ostatniego miejsca zamieszkania spadkobiercy w centralnej bazie, do której dostęp będą miały banki.

Mając na uwadze powyższe, konieczne jest rozważenie wprowadzenia zmian zaproponowanych przez Spółdzielnię, które zawierają kompleksowe rozwiązanie problemu „martwych kont” – zabezpieczając przy tym rodzinę zmarłego, a w razie niepobrania środków pieniężnych przez spadkobierców, przekazywane byłyby one na rzecz gminy ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy.